МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА АТРОФ-ОЛАМ БИЛАН ТАНИШТИРИШ МЕТОДИКАСИ

Мамажонова Х.Ш.
Қўқон давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: атроф муҳит, қонуният, экскурция, интеграция, мотватция, методология.
Ключевые слова: окружающая среда, законность, экскурсия, интеграция, мотив, методология.
Key works: environment mukhit, law, excursion, integration, motvation, methodology.

Резюме:
Мактабгача ёшдаги болаларга атроф муҳит билан таништириш, атроф мухитда содир бўлаётган жараёнларга болажонларни муносабатлари, уларга бўлган қизиқишларини ортириш ва атроф оламда содир бўлаётган воқеа ва ҳодисаларга муносабатларини шакллантириш методикаси ёритилган. Мактабгача бўлган болаларга атроф оламга бўлган қарашларини ўргатишда уларга эҳтиёткорона ва оқилона бўлиш каби омиллар келтирилган.
Резюме:
Освещены методы приобщения дошкольников к окружающей среде, повышения их интереса к процессам, происходящим в окружающей среде, и формирования их отношения к событиям и явлениям, происходящим в окружающей среде. Такие факторы, как осторожность и рациональность, упоминаются при обучении дошкольников их взглядам на окружающий мир.
Summary:
The methodology for introducing children of preschool age to the environment mukhit, the relationship of children to the processes taking place in the environment mukhit, the order of their interest in them and the formation of their relationship to what is happening in the surrounding world and to the host is covered. In teaching preschool children their views on the world around them, factors such as being ethical and rational are cited.

Мамлакатимизда сўнги йилларда олиб борилаётган ислоҳатлар, айниқса мактабгача таълим муассасаларига бўлган муносабатларни кенг кўламда тарғиб қилишини юртимизда хар бир фуқаро ҳис қилиб келмоқда. Республикамизда мактабгача таълим муассасаларига бўлган эътибор кундан кунга кучайиб бормоқда. Айниқса, мактабгача таълим муассасаларида “Илк қадам” дастурини жорий этилиши ёш болаларимизни нутқини, ақлини, зехнини ва дунё қарашларини шакллантиришда муҳим

туртки вазифасини ўтайди. Шунингдек, бу дастур мактабгача ёшдаги болажонларни чуқур уйловчи, таълим- тарбия жараёнида замонавий технологиялар ва кўргазмали қуроллар билан ишлаш техниологияларини ҳам ривожлантиришга ёрдам беради.

Мактабгача ёшдаги болаларимизга таълим тарбия бериш жараёнида болажонларимизни мустақил фикрлайдиган, маънавий қадриятларимизни эзозлайдиган, табиатни ва табиий бойликларни асрайдиган, ватанимизга бўлган мехр-мухаббатларини юксалишига ҳисса қушишимиз керак бўлади. Бу борада халқимизда шундай буюк мақол бор " Нимани эксанг шуни ўрасан". Ушбу мақолни болажонларга тарғиб қиладиган бўлсак, уларни одобига, атроф – оламга бўлган ижобий ёки салбий муносабатлар албатта уларнинг ота – онасидан, маҳалласидан ёки боғчадаги таълим тарбияси натижасида маълум миқдорда шаклланади. Шунинг учун ҳам биз болажонларга таълим тарбия бериш чоғимизда эҳтиёткорона бўлишимиз талаб этилади.

Атроф олам ҳақидаги билимлар мактабгача таълим муассасаларидаги болаларга 5-6 ёшдан аста секин 6-7 ёшгача мураккаблашиб боради, бу босқичда болаларни алоҳида предмет ва атроф оламдаги ҳодисалар билан таништириш етарли эмас, уларга сабабий- оқибатларнинг алоқадорлиги, олам ва унинг тузилиши ҳақида батафсил маълумот бериш лозим. В.Логинова ва И..Бабаеваларнинг фикрича: "6-7 ёшдаги болаларда "Инсон-табиат-жамият" тизимининг алоқадорлиги ва қонуниятларини тасаввур қилиш жараёни ҳосил бўлади. Мавжуд ва мавжуд бўлмаган табиий объектларни белгилари асосида дифференциация (табақалаштириш) жараёни кечади. Ўзаро муносабатлар тушунтирилади ижтимоий муносабат ва табиат оламининг ўзгаришлари қонуниятлари, элементар алоқалари ўргатилади". Натижада боғча тарбияланувчи болалар атроф олам ва борликдаги предмет, ҳодисалар, жараёнлар ва уларнинг сабаб ҳамда оқибатларини чуқур англайдилар. Мактабгача таълим тарбияланувчи болаларга дидактика хусусида фикр юритилганда Ф. Фребель, М. Монтессори, Л. Венге, А.Усова ва бошқалар томонидан илгари сурилган тамойилларнинг бугунги кунгача ўз аҳамиятини йўқотмаганлиги кўзга ташланади.

Таълим тарбия беришда биз болажонларга турли таълим методологияларидан фойдаланишимиз мумкин. Масалан, болажонларни атроф мухит билан таништиришда "Видио экскурсия " техниологиясидан ҳам бемалол фойдалана олишимиз мумкин. Чунки бугунги кунда барча мактабгача бўлган таълим муассасаларида замонавий теливизорлар билан таъминланган.

“ Видио экскурция ” давомида тарбиячи болажонларга турфа олам дастуридан ҳам бемалол фойдаланишлари мумкин. Бунинг учун тарбиячи:

1. Атроф олам тўғрисида видиороликларни болажонларга намойиш этади. Масалан ўсимликлар. Болажонларга ўсимликларни қандай ўсиши, ривожланиши, мевалар тугиши, меваларини пишиши, сўнгра, куз фасли келганида барглари сарғайиб қуриб қолиши, ёки тўкилиши хақида маълумот берилади. Видио ролик орқали болажонларимиз ўз кўзлари билан хар бир ўсимлик олами ривожланиши учун қуёш нури, ёруғлик, намлик, тупроқ керак бўлишини кўриб боришади. Шунингдек, ўсимликлар инсонлар ҳаёти давомида қандай муҳим аҳамият касб этиши ҳам кўрсатилиб борилади. Ўсимликлар инсон хаётида мухим рол ўйнашини такидлаб ўтишлари зарур бўлади.

2. Видиоролик давомида тарбиячи болажонларга тушинмаган жойларини тушинтириб, изоҳлаб боришлари керак.

3. Видеоролик тугаганидан сўнг тарбиячи тарбияланувчи балажонлар билан савол-жавоб олиб боришлари керак. Масалан тарбиячи тарбияланувчи болажонларга:

1. Ўсимлик деганда нимани тушинасиз?
2. Ўсимликлар ўсиши ва ривожланиши учун нималар керак?
3. Сиз қандай ўсимликларни биласиз?
4. Гуллар деганида нимани тушинасиз?
5. Хона ўсимликларичи?
6. Уйингизда қандай ўсимликлар бор? Каби саволлар бериб борилади.

1. Савол-жавоб тугаганидан сўнгра тарбиячи болажонларга хохласа расмлар хам чиздириб кўришлари мумкин.

2. Болалар ихтиёрий равишда (трафаретли минора, минора ичига донлар терилади, расм чизади, бўяйди, мозаика йиғади, пластилин ва аппликация) тайёрлайди.

3. Бугунги кунда мактабгача таълим ёшдаги болаларни ҳаёт хавфсизлиги фаолияти билан таништириш ҳам долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Болалар билан турли мавзуларда суҳбатлашиш, хавфсизлик дақиқаларини ўтказиш мумкин. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги қоидалари билан таништиришда ижтимоий-ахлоқий тарбияга эътибор қаратилиши тавсия этилади. Бироқ ҳозирги кунда кўргазмали қуроллар етарлича эмас. Шу боисдан қисқа серияли (олов ёқмаслик, гугурт ўйнамаслик, электр токига яқинлашмаслик, ўткир тиғли буюмларни ушламаслик, баланд биноларга чиқмаслик, кўп қаватли уйларда деразадан узокда бўлиш) болаларнинг ёш хусусиятига мос расм ва плакатлар намойиш этилади.

4. Тадқиқотимизда мактабгача 5-7 ёшдаги болаларни атроф олам билан таништириш компонентлари тизимлаштирилди.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки мактабгача ёшдаги барча болажонларни табиатни севишга ва уни ардоқлашга ундашимиз зарур. Зеро табиатни севган болажонлар уни эҳтиёт қилишади, ардоқлашади. Табиат ва атроф муҳит туғрисидаги барча тассавурга эга болажонлар димо интилувчан, қизиқувчан болажонларга айланишади. Уларга бу жараёнда таълим тарбия беришда ўзбек халқимизнинг мақолларидан, ривоятларидан ҳам фойдалансак мақсадига мувофиқ бўлар эди.

Адабиётлар:

1. Хурвалиева Т.Л. Мактабгача ёшдаги болаларни атроф олам билан таништиришнинг самарали йўллари. Academic research in educational sciences scientific journal volume 1, issue 3, 2020.- PP.931-936.

2. Хурвалиева Т.Л. Педагогическое творчество - как фактор качество образования// Сборник материалов XI Международной научной конференции студентов и молодых ученых «Наука и образование-2017» – Астана, 2017– С. 4543-4545.

3. Абдужалилов С. "Бувайда тумани ер ресурсларидан фойдаланишнинг геоэкологик асослари." Экономика и социум 1-2 (104) (2023): 330-335.

4. Qo‘ziboyeva, Ozodxon, and Zubayda Sherbayeva. "Janubiy Farg ‘ona daryolarining suv rejimiga iqlim o ‘zgarishining ta’siri." Farg'ona davlat universiteti 1 (2024): 6-6.

5. Ozodxon, Qo‘ziboyeva, and Umida Isakova. "Landshaftlar dinamikasi va rivojlanishni tadqiq etishning ilmiy-amaliy masalalari." UzMU xabarlari 3.3.1 (2024): 257-260.

6. Ozodxon, Qo‘ziboyeva, and Umida Isakova. "Landshaftlar dinamikasi va rivojlanishni tadqiq etishning ilmiy-amaliy masalalari." UzMU xabarlari 3.3.1 (2024): 257-260.

7. Азимжонова, Ш. "Фарғона водийси табиий ресурслардан фойдаланиш ва муҳофаза қилишнинг географик асослари." Экономика и социум 1-2 (104) (2023): 336-341.

8. Ozodxon, Qo‘ziboyeva, and Umida Isakova. "Landshaftlar dinamikasi va rivojlanishni tadqiq etishning ilmiy-amaliy masalalari." UzMU xabarlari 3.3.1 (2024): 257-260.

9. Qo'ziboyeva, O. "Sobirova N. Farg'ona vodiysi landshaftlarining rivojlanish tendensiyasini o'rganilish tarixi." Samarqand davlat universiteti ilmiy tadqiqotlar axborotnomasi.-Samarqand (2021): 74-77.

10. Қўзибоева, Озодхон. "Наргиза Хомидова Фарғона водийсини табиий географик жиҳатдан районлаштириши." O ‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI 3.1 (2022).

11. Муминов, Дониёр. "Развитие географических основ для оптимизatsii геоэкологических ситуации юго-западной Ферганы. O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI 3.1 (2023).

11. Mahmudovna, K. O., Gulomovich, M. D., Oripovna, A. K., & Dilshoda, Y. (2022). geoecological Basis of south Fergana nature protection and rational use of natural resources. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(8).